

EEN EIGENAARDIG MUNTJE UIT HET ST. ALEXIUSCONVENT

F. De Buyser

C. Van Leemput

Tijdens opgravingen in het Sint-Alexiusconvent te Mechelen in 1979 werd een muntje gevonden, dat op het eerste zicht deed denken aan een te Mechelen geslagen munt van Filips de Goede. Bij nader onderzoek bleek dit helemaal niet het geval te zijn :



Ve : Schild met het wapen van Filips de Goede (1); rondom, een cirkel, parelcirkel, + D6()I : R ()RD : IO en een parelcirkel.

Kz : Een gevoet kruis snijdt het omschrift; rondom, een cirkel, parelcirkel, (+ R ON)E - TK : C - (VI)I - (X)S ; en een parelcirkel.

(Sint-Alexiusconvent, M.V.A., 1979, put 1, inventarisnummer M6-5-9)

De beeldensars stemmen volledig overeen met die van de Brabantse munt, die in 1458-1459 te Mechelen door Filips de Goede aangemaakt werd (2). Deze maakte - als kleinste muntje van de reeks - deel uit van de stukken die door de munt hervorming van 23 januari 1434 in de Bourgondische Nederlanden werden ingevoerd (3).

De Brabantse mijten werden te Leuven en te Mechelen in biljoen (4) geslagen; hun type verschilt onderling doordat op de Leuvense exemplaren het wapen van de stad in het hart van het kruis op de keerzijde is geplaatst (5).

Van de omschriften op het Mechels type bestaan vele varianten, die ontstaan zijn door de verschillende manieren waarop men de teksten

+ PHILIPPUS DEI GRATIA DUX BURCUNDIAE, BRABANTIAE 2 LIMBURGIAE
+ MONETA NOVA FACTA MECHELINIA

heeft ingekort.

De omschriften van de in het Convent opgegraven milt zijn slechts ten dele te ontcijferen, maar toch is het zeker dat ze in het geheel niet overeenstemmen met de hierboven vermelde Brabantse munten.

Nu is echter geweten dat te Gerdingen (een plaats in de provincie Limburg, niet ver van Bree) de munten van Filips de Goede door Johanna van Merwede, vrouwe van Stein en Gerdingen (1449 - 1487) slaafs werden nagebootst (6). Zij bezat het recht om eigen munten te slaan, en maakte daar vooral gebruik van om imitaties van de mijten en de dubbela mijten van Filips de Goede te vervaardigen. Dergelijke imitaties of nabootsingen werden gemaakt om een groter afzetgebied te verkrijgen voor de eigen emissies van minderwaardige kwaliteit (die daardoor de maker veel financieel voordeel bijbrachten). Het munttype bleef zoveel mogelijk behouden en alleen het omschrift werd veranderd. Daar de overgrote massa van de bevolking toendertijd lezen noch schrijven kon, werden dergelijke muntjes overal aanvaard. Men ging voort op het zicht en koesterde geen argwaan (7).

Over het algemeen is de afwerking van deze zogenaamde hage-munten weinig verzorgd. De uitgiften van Johanna van Merwede vormen hierop echter een opvallende uitzondering. Hun stijl, afwerking en uitzicht zijn dermate identiek aan die van de originelen

dat zelfs heden ten dage nog veel numismaten zich laten misleiden !

De imitaties die Johanna van Marwede van de Mechelse wijten van Philips de Goede liet vervaardigen, konden opgesplitst worden in vier grote groepen :

1. Met Sivit(at) als muntplaats



Vz : Schild met het wapen van Philips de Goede (1); rondom, een cirkel, parelcirkel, + IOHANNES REX : DE : GERDINGEN en een parelcirkel.

Rz : Een gevoet kruis snijdt het omschrift; rondom, een cirkel, parelcirkel, + M O R - ETX : R - O V K : S - I V I T en een parelcirkel.

Er bestaan talrijke varianten in de omschriften (8).

Deze Sivit(at) (voor Civitas) is een vertaling in het Latijn van de naam Nieuw-stad die aan een gehucht, gelegen tussen Gardingen en Bree werd gegeven. Het was eerder een nieuwe wijk van Bree, gelegen buiten de stadsmuren, maar behoorde juridisch toe aan Gardingen (9).

2. Met Di(t)name als muntplaats (10)

Vz : Als voor groep 1, maar met + IOHANNES : DIRT : DIRTENS
als omschrift.

Kz : Als voor groep 1, maar met + MC - RET : - RIT : - RRM
als omschrift.

Deze muntplaats is nog niet geïdentificeerd.

3. Met gedegeneerde omschriften zonder betekenis

Vz : Als voor groep 1, maar met BRXBXI CIEE als omschrift.

Kz : Als voor groep 1, maar met QVOS DE RE ID VROFIL of
QVOS DE MEVGELD als omschrift (11).

4. Met gehele of gedeeltelijke overname van de omschriften van Filips de Goede

Vz : Als voor groep 1, maar met + PHS : DEI : GRA ... als omschrift.

Kz : Als voor groep 1, maar met + STON ETX DOA IOHANNES als om-
schrift (12).

Het muntje uit het Sint-Alexiusconvent draagt alle kenmerken van een hagenunt van groep 1 van Johanna van Merwede. Merkwaardig is hier wel dat op de voorzijde "IO" (van Johanna) links van het kruisje staat en dus in feite de legende afsluit. Deze variëte wordt niet vermeld in het meest recent referentiewerk (13).

NOTEN

- (1) Gevierendeel : het eerste en het vierde kwartier met het wapen van Nieuw-Bourgondië, het tweede kwartier gedeeld met respectievelijk het wapen van Oud-Bourgondië en Brabant, het derde kwartier eveneens gedeeld met respectievelijk het wapen van Oud-Bourgondië en Limburg; op het geheel is een hartschild met het wapen van Vlaanderen geplaatst.
- (2) H.R. VAN GELDER & M. HOC, *Les monnaies des Pays-Bas bourguignons et espagnols (1434 - 1713)*, Amsterdam, 1960, nr. 20 - la A. DE WITTE, *Histoire monétaire des comtes de Louvain, ducs de Brabant et marquis du Saint Empire romain*, Antwerpen, 1896, nr. 492 - 493.
- (3) Op 23 januari 1434 vaardigde Filips de Goede een ordonnantie uit die bepaalde dat voortaan de munten in al zijn Nederlandse gewesten met dezelfde beeldenaar en hetzelfde gewicht en gehalte zouden geslagen worden en dat ze een muntteken dienden te dragen. Door deze verordening werd de gelijkvormigheid van het muntwezen in de Bourgondische Nederlanden bewerkstelligd voor wat de goud- en zilverstukken betreft (de stukken van de stellers van Brabant, Vlaanderen, Holland en Henegouwen waren enkel nog door de titulatuur van de vorst en door het muntteken van elkaar te onderscheiden). Bij de biljoenen pasmunt werd deze eenmaking echter niet doorgezet; de groot bleef in de onderscheiden Bourgondisch-Nederlandse staten op een verschillende manier onderverdeeld :
- | | |
|------------|--------------------------|
| Brabant | : 1 groot = 36 mijten |
| Vlaanderen | : 1 groot = 24 mijten |
| Henegouwen | : 1 groot = 12 penningen |
| Holland | : 1 groot = 8 penningen |
- (cfr. J. TAELMAN, *Munten en penningen in Bourgondisch Vlaanderen*, Brugge, 1982, p. 10).

- (4) Biljoen is een koper-zilverlegering waarin meer koper dan zilver voorkomt. In de mijten van Filips de Goede van 1458 - 1459 komt bijvoorbeeld slechts 1,3% zilver voor.
- (5) A. DE WITTE, *Op. cit.*, nr. 496 - 498.
H.E. VAN GELDER & M. HOC, *Op. cit.*, nr. 20 - 1 b.
- (6) WOLTERS, *Notice sur les anciens seigneurs de Steyn et de Pietersheim*, Gent, 1854.
R. CHALON, *Jeanne de Wesemael et Jeanne de Merwede*, in *Revue de la numismatique belge*, 1855, p. 347 - 351.
P.O. VAN DER CHILJS, *De munten der leenen van de voormalige hertogdommen Brabant en Limburg, enz. van de vroegste tijden tot aan de pacificatie van Gand*, Haarlem, 1862, p. 178 - 181 & pl. XVI, XXXI - XXXIII.
P. LUCAS, *Monnaies seigneuriales mosanes*, 1982, p. 14.1 - 14.19.
- (7) *Kunst en oudheden in Limburg (25). Munt in Limburg*, 1981, p. 61.
- (8) P. LUCAS, *Op. cit.*, vermeldt 5 verschillende voorzijdeomschriften en 4 verschillende keerzijdeomschriften (nr. 10, 10a, 10b, 10c en 10d).
- (9) F. DANIELS, *Le «CIVITAT» de Jeanne de Merwede*, in *Revue belge de numismatique*, 1897, p. 426 - 429.
- (10) P. LUCAS, *Op. cit.*, nr. 18 en 18a.
- (11) P. LUCAS, *Op. cit.*, nr. 19 en 19a.
- (12) P. LUCAS, *Op. cit.*, nr. 19b.
- (13) P. LUCAS, *Op. cit.*